

AMZV ČR, KV, kart. 46, f: Jednání s Maďarskem 1938, bez č., Kópia, strojopis.

¹ Pozri dok. č. 87.

82

*16. – 20. december 1938, Budapešť.**Správa predsedu delimitačnej komisie Š. Janšáka o rokovaní s maďarskou delegáciou o zladení česko-slovenských a maďarských návrhov na vzájomnú výmenu obcí pri demarkačnej čiare.**Správa*

V poslednom zasadnutí komisie dňa 10. decembra 1938 podala slovenská delegácia návrh na výmenu niektorých obcí. Podrobnosti o tejto výmene uvedené sú v mojej poslednej správe¹. Medzi obcami, ktoré ponúkla slovenská delegácia Maďarom, nachodili sa tiež nemecké obce Vyšný a Nižný Medzev.

Medzitým stali sa dňa 11. decembra v Nižnom Medzeve udalosti, ktoré zapríčinili zdržanie prác delimitačnej komisie. Tento deň mal štátny tajomník Ing. Karmasin v Nižnom Medzeve politickú schôdzu, na ktorej prijalo ho obyvateľstvo, alebo aspoň časť obyvateľstva kameňmi a spoza blízkej maďarskej hranice bolo strieľané do zhromaždenia a niektoré osoby boli aj zranené².

Nemecké ministerstvo zahraničia v Berlíne, ba i sám minister Ribbentrop zaujímal sa o tieto udalosti a údajne zakročil aj v Budapešti. Predseda delimitačnej komisie slovenskej vlády rozhodol sa preto vyžiadať si ďalšie dispozície slovenskej vlády ohľadom výmeny Vyšného a Nižného Medzeva. Pri arbitrážnom rozsudku viedenskom Nemci odmietli dať Maďarom Vyšný a Nižný Medzev, ktorý títo požadovali. Keby tieto obce teraz slovenská vláda postúpila Maďarsku, mohol by z toho vzniknúť prípadný konflikt alebo aspoň nedorozumenie medzi Nemeckom a Česko-Slovenskom. Preto pokladal predseda slovenskej komisie za potrebné vyžiadať si od slovenskej vlády v tejto veci novú úpravu.

Všetci členovia vlády boli v dňoch 12. až 15. decembra mimo Bratislavu (boli v Prahe). Až 15. decembra sa vrátili. Tenže deň navštívil predseda slovenskej delegácie Ing. Janšák, spolu s generálom Viestom predsedu vlády Dr. Tisa, i štátneho tajomníka Karmasina. Stanovisko oboch bolo, najmä štátneho tajomníka Karmasina, aby obce Vyšný a Nižný Medzev zostali prítelené k Slovensku. Ako dôvod udával, že demonštrácie usporiadali v Medzeve maďaronské živly a pomadžarčení Nemci. My sme mu vysvetlili, že hospodárska situácia týchto obcí je veľmi ťažká, že svojou hospodárskou existenciou sú závislé od Maďarska, že všetky miestne organizácie a spolky podali slovenskej i maďarskej vláde žiadosť, aby boli pripojené k Maďarsku.³ Na to odpovedal štátny tajomník Karmasin, že hospodárska situácia všetkých obcí pozdĺž hranice najmä v Gemeri je podobne ťažká a že by z tohto titulu mohli všetky žiadať o pripojenie k Maďarsku. Preto zotrval na tom, aby Vyšný a Nižný Medzev neboli postúpené. Sľúbil súčasne, že sa spojí telefonicky s nemeckou vládou a že nám dá celkom určitú odpoveď. Tenže deň (15. decembra) večer asi o 7. hod. prišiel z Viedne tamojší poverenec nemeckej vlády Hammerschmied a mal v tejto záležitosti dlhší rozhovor s predsedom vlády Dr. Tisom. Nič určité a rozhodujúce však mu nepovedal, iba sľúbil, že sa bude informovať v zahraničnom úrade nemeckom (Aussenamt) a že mu zdeli stanovisko nemeckej vlády. Vzhľadom

na to, že slovenská delegácia mala mať zasadnutie s Maďarmi už ráno 14. nemohli sme už dlhšie čakať a vyžadujúc si dňa 16. decembra ráno len názor a inštrukcie predsedu vlády slovenskej vlády, odišli sme do Budapešti, kde tenže deň o 17.30 hod. bolo zasadnutie komisie, zaoberajúcej sa výmenou obcí. (Po návrate z Pešti dňa 22. decembra zdelil nám predseda vlády Dr. Tiso, že sa k nemu medzitým dostavil nemecký generálny konzul⁴ a oznámil mu, že by Nemcom bolo prijemné, keby nemecké obce Vyšný a Nižný Medzev zostali u nás, ale že v tejto veci nechcú na nás vykonávať nijaký nátlak. V Bratislave sa medzitým rozšírila fantastická správa, i medzi osobami do vecí zasvätenými a na zodpovedných úradných miestach stojacimi, že si túto záležitosť vybaví samo Nemecko s Maďarskom, k čomu ovšem a na šťastie neprišlo.) Predseda vlády nám nariadil, aby sme v ďalšom pojednávaní ponúknuté obce Vyšný a Nižný Medzev, ako aj Štós stiahli späť s odôvodnením, že slovenská vláda nemôže tieto obce teraz postúpiť, aby nezbudila dojem, že podľahla nátlaku obyvateľstva.

V tomto smysle pripravili sme sa pre zasadnutie, konané dňa 16. decembra na ústup, ale nebolo to potrebné, pretože maďarská vláda sama náš návrh odmietla. Predseda maďarskej komisie, splnomocnený minister Nickl podrobil našu ponuku nasledujúcej kritike: Naša žiadosť ide príliš ďaleko. V kraji v okolí Komjatíc ponúkame veľmi málo, ačkoľvek práve tam idú maďarské obce ďaleko na sever. V úseku rožňavskom a jasovskom ponúkané obce Rozložná, Pača a Hačava nemajú pre Maďarov cenu, ani čo sa obyvateľov týka, ani čo sa týka lesov alebo baní. V skupine Poproč, Zlatá Idka odrezávame vraj kus teritória, čo platí tiež o obidvoch Medzevoch a o Štóse. Nami ponúkané Váhovce a Nižná Pokoradz spadajú vraj do komisie delimitačnej. Preto má naša ponuka veľmi pochybnú cenu a rovnováha medzi obcami ponúkanými a žiadanými docielená je iba umele a na oko. Tiež v počte obyvateľstva je veľká disproporcja. Dľa názoru pána Nickla môže nastať rovnováha len ocenením pôdy, ktorá sa má vymeniť.

Medzitým však i verejná mienka maďarská sa vraj do veci zamiešala (v maďarskom parlamente podal poslanec Rakovszký interpeláciu proti postúpeniu Šurian Slovensku). Preto nemožno postúpiť Šurany a Malý Várad, ale treba spraviť výmenu o mnoho skromnejšiu. Minister Nickl poďal aj hneď návrh na túto výmenu. Maďari nám ponúkajú Čeklis, ktorý má rozlohu 5 290 katastrálnych jutár a Maďari cenia túto pôdu na 3 438 300 pengő. Za Čeklis žiadajú 3 obce, t. j. Poproč, Rudník a Zlatú Idku, ktoré majú spolu rozlohu 12 409 katastrálnych jutár, ocenených Maďarmi na 2 500 000 pengő. K tomu minerálne bohatstvo v Rudníku oceňujú na 500 000 pengő, spolu tedy hospodárska hodnota týchto troch obcí by bola 3 400 000 pengő, približne tedy jednáka ako Čeklisa. Ďalej ponúkli Maďari Komjatice s Degešom a s majerom Jatov, vyrezaným z chotára Veľkého Kýru, spolu 10 340 katastrálnych jutár v hodnote 12 947 000 pengő. Za to žiadajú od nás obce: Branč, Kalaz, Veľké Hyndice, Babindol, Čehynce a Malý Cetín.

Medzitým poslal predseda maďarskej delegácie gróf Teleki predsedovi slovenskej delimitačnej komisie dopis, v ktorom žiadal veľmi energicky, aby zasadnutia delimitačnej komisie (prerušené vzhľadom na pojednávania o výmene obcí) boli zase obnovené⁵. Preto navrhol predseda slovenskej komisie, aby dňa 17. decembra obidve komisie o výmene i delimitačná zasadali spoločne. Toto zasadnutie sa konalo pod predsedníctvom grófa Telekiho a začalo o 10. hodine. Predseda slovenskej komisie zamietol tú časť maďarského návrhu, ktorá sa týkala obcí v úseku komjatickom, a to z nasledujúcich dôvodov: Maďari ponúkajú nám Komjatice, ale podržujú si súčasne maďarskú obec Veľký a Malý Kýr a pýtajú ešte i obec Branč. Tým je úplne znemožnený prístup po železnici a po ceste zo slovenského územia do Komjatíc. Hospodársky život obce by bol úplne zahatený. Maďari síce ponúkajú peáž na časti železnice idúcej cez ich územie. Predseda slovenskej komisie však po-

ukázal na to, že peáž má význam len pri doprave na veľké vzdialenosti a pri doprave veľkého množstva tovaru, ale nie na malú vzdialenosť asi 3 alebo 4 km. Obec Komjatice by naopak mala záujem na cestnej doprave, pretože svojim dobytkom a povozmi chodila by do Nitry. Ďalej poukázal predseda slovenskej komisie na to, že v okolí Komjatic, najmä na strane východnej, je rad slovenských obcí, ktoré s Komjaticami úzko súvisia a ktorých osúd odlúčením len Komjatic by sa len zhoršil. Tedy táto výmena obcí v úseku Komjatice – Žitavská Nová Ves vôbec nie je možná. Ohľadom výmeny Čeklísa za tri obce pri Jasove podal predseda slovenskej komisie nový návrh. Za Čeklísa (3 049 hektárov a 3 188 obyvateľov) ponúkol dve obce: Poproč a Rudník (4 950 hektárov a 2 017 obyvateľov), odpočítajúc od tohto teritória 600 hektárov severnej časti chotáru Poproč a Rudník, takže ponúknul Maďarom 4 350 hektárov územia. Túto časť územia ako i obec Zlatkú Idku vylúčil z návrhu z dôvodov vojenských. Súčasne dal aj ocenenie dľa našich oceňovacích metód hodnotil pôdu Čeklísa na 1 330 000 Kčs, hodnotu pôdy Poproč a Rudníka na 543 000 Kčs a rudné bohatstvo v týchto obciach na 20 miliónov Kčs. (Podľa slovenskej metódy ocenenia vychádza cena pozemkov menšia ako u Maďarov, ale pomer objektov ponúkaných a žiadaných zostáva ten istý). Na túto propozíciu predsedu slovenskej komisie odpovedal Teleki veľmi vzrušene a kategoricky, že maďarská vláda trvá na svojom stanovisku: za Čeklísa chce tri uvedené obce a je na nás, aby sme buď vzali, alebo aby sme nechali tak. Táto otázka zostala otvorená a hodláme si vyžiadať znovu inštrukcie slovenskej vlády. Máme za to, že sa nám podarí získať Čeklísa za ponúkané dve obce, prípadne v súvislosti s inou kombináciou.

Dňa 17. decembra pracovala potom delimitačná komisia až do 14.30 hod., určujúc presne a zaznamenávajúc do protokolu, ktoré obce pripadnú Slovensku a ktoré do Maďarska. Pri tomto rozhraničovaní dostali sme sa až po obec Váhovce, ktorá je čisto maďarská a ktorú reklamoval gróf Teleki pre seba bez náhrady už na základe viedenského rozsudku, ačkoľvek podľa delimitačnej čiary pripadá nám. Za túto obec podarilo sa nám získať dve susedné slovenské obce Gáň a Barakoň.

Zasadnutie dňa 19. decembra začal gróf Teleki veľkým nárekom, že spravil chybu, keď zvolil výmenu obce Váhovce za Gáň a Barakoň, lebo vraj Váhovce patria bezpodmienečne Maďarsku. Bude mu vraj ťažko pred maďarskou vládou tento čin zodpovedať. Potom pojednaná bola otázka kolónií, resp. dvorov Kopanica a Anelka v chotári obce Veča. Maďari principiálne súhlasia, aby tieto kolónie zostali prítelené k Slovensku, ale žiadajú za ne náhradu, resp. kompenzáciu. Potom rozprúdila sa veľká debata o obci Horný Jatov. Jatov vlastne nie je zvláštnou obcou, ani nefiguruje ako taká v našom lexikóne obcí. Politicky a administratívne patri k Tardoškedu, ale má iba vlastný kataster, ktorý bol zriadený už pred rokom 1918. Jatov žiadali sme pre nás i s celým katastrom, ktorý zaberá i kus železničnej čiary Šala n./Váhom – Nové Zámky. Maďari veľmi oponovali nášmu požiadavku, opierajúc sa o to, že Jatov nie je obcou, ale len samostatným katastrom. Ja som zase hájil stanovisko, že princíp katastrov bol prijatý len kvôli tomu, aby existencia obyvateľstva obce bola zabezpečená. V danom prípade obyvatelia Tardoškedu nie sú existenčne viazaní na Jatov, čím je základný princíp, z ktorého sme vyšli, zachovaný. Ďalej na východ je obec Nový a Starý Degeš, ktorá bola zriadená ako slovenská kolónia, vykrojením z katastru komjatického a zriadením ako samostatná obec. Je tu tedy analógia s obcou Miloslavov na Žitnom ostrove. Na kolónie (ako Miloslavov) nerobia si Maďari nárok, i keď boli vyrezané z chotára obce, ktorá dnes pripadá k Maďarsku, ale gróf Teleki žiada za ne nejakú náhradu. Pri tom argumentuje nasledovne: Česko-Slovenský štát previedol tu pozemkovú reformu, pri čom nebral v úvahu miestne obyvateľstvo, ktoré bolo následkom toho poškodené. Maďarská vláda bude nútená sama uspokojiť potreby tohto obyvateľstva, a preto je nútená z tohto titulu žiadať o kompenzáciu. V danom prípade ponúkli sme ako kompen-

začný objekt Jatov. V partii Degeš, Veľký Kýr a Žitavská Nová Ves demarkačná čiara nenaznačuje priebeh katastrálnych hraníc obcí, ale je vedená ako rovná čiara. Ďalej v tejto partii líši sa veľmi podstatne hranica na originálnej mape, ktorá odovzdaná bola Maďarom, od hranice, ktorá je nakreslená na našom exemplári. Na maďarskom exemplári posunutá je na severozápad o $\frac{1}{2}$ až 2 mm, čím zaberá sa viac nášho územia. Táto čiara prenesená do podrobnej mapy 1 : 75 000 ide asi o 1 km viac na severozápad po slovenskom území, než čiara nakreslená podľa nášho originálneho exemplára. Takto posunutou čiarou zabraná je v prospech Maďarov celá obec Veľký Cetín, ktorá naopak podľa nášho exemplára leží u nás. V takýchto neistých prípadoch prijali sme už dávnejšie riešenie, že diferenciu, vzniklú nakreslením hranice podľa nášho exemplára a podľa maďarského rozdelíme čiarou na polovicu. Takto vedená čiara reže obec Cetín na polovicu a jej osud je tedy neistý. Vzhľadom na to, že Cetín je obec čisto maďarská, navrhol som Telekimu riešenie, aby táto obec pripadla Maďarsku a žiadal som ako náhradu slovenskú obec Žitavskú Novú Ves, ktorá síce nie je rezaná demarkačnou čiarou, ale sa táto čiara dotýka obytných budov na jej severnom konci. Na tento návrh som odpoveď nedostal, vzhľadom na to, že dňa 20. decembra gróf Teleki sa zasadnutia nezúčastnil a jeho zástupca plukovník Andorka nebol vystrojený patričnou právomocou, aby vo veci zaujal definitívne stanovisko. Potom v dopoludňajšom zasadnutí dňa 20. decembra sme prešli ďalej hranicu, určujúc obce, ktoré padnú na Slovensko alebo do Maďarska. Nerozhodnutý je osud obcí Čankov (evanjelická obec slovenská, ktorá žiada pripojenie k nám), Obeckov, ktorý je rezaný hranicou a Sklabiná, ktorá je slovenská a je uvažovaná ako výmenný objekt. Osud obcí Hrušov, Čelovce a Opava je definitívne rozhodnutý. Išlo zo začiatku pojednávania o ich event. výmenu, pretože ich spojenie so Slovenskom je veľmi nedostatočné. Tieto nedostatky však sme ešte behom mesiaca novembra čiastočne odstránili, takže obce môžu zostať u nás.

Ďalej smerom na východ nebolo sporných bodov a požiadavkov ani z jednej, ani z druhej strany. Severne od Rimavskej Soboty je obec Nižná Pokoradz, ktorá je maďarská, patrí k nám, a preto sme ju pojali do plánu výmeny. Ďalej na sever sú Padarovce a Chválová, obidve rezané hranicou, obidve čisto maďarské. Dľa našej hraničnej čiary pripadajú k nám, dľa maďarskej pripadajú do Maďarska. Partia od Kameňan cez Jelšavu, Rožňavu až po Košice nebola dosiaľ pojednávaná, pretože tu išlo o možnosť veľkej výmeny. Teraz bolo dohodnuté, že Kameňany a Rákoš, ačkoľvek podľa originálnych kart ich príslušnosť nie je úplne jasná, pripadajú k nám. Maďarský zástupca prehlásil, že obec Nandráž je hospodársky odvislá od dvoch predchádzajúcich, a preto ju ponúkol ako objekt výmeny.

Ďalej na východ postavili Maďari požiadavok, že by chceli mať obec Rekeňu, ktorá je čisto slovenská. Pravdepodobne ide o záujmy baničkej spoločnosti Rimamuránskej. Pri ďalšom rozhraničovaní ponúkli sme obec Paču, Hačavu, Poproč a Rudník na event. výmenu. Tieto dve posledné s obmedzením chotára. Čo sa týka Luciabane, prejavili Maďari o ňu záujem len pre ten prípad, jestliže rudné ložiská ležia na území, ktoré v jasovskom výbežku pripadlo Maďarom. Vzhľadom na to, že ložiská rudné skutočne spadajú do tohto výbežku, stala by sa Luciabaňa predmetom výmeny.

V dopoludňajšom zasadnutí dňa 20. decembra prešli sme hranicu až po Vyšný Oľčvár. V odopoludňajšom zasadnutí toho istého dňa previedli sme rozhraničenie od tejto obce až po Užhorod. Tu vrátili sme sa k dávnejšie prednesenému požiadavku Maďarov, že si žiadajú obec Slanec. My sme tento požiadavok zásadne neodmietli, ale poznamenali sme k tomu, že na Slanci hospodársky a komunikačne sú závislé dve obce a síce Nižný Salaš a Slanská Huta, ktoré, keď by prišlo k výmene, museli by byť tiež k Slancu pripojené. Prejavili sme ochotu postúpiť Slanec, ovšem len s takou úpravou chotára, že by železničná čiara, vedúca zo Slanca do Ruskova, zostala u nás. Za

tieto tri obce žiadali sme iné tri slovenské obce a síce Olšovany, Ďurkov a Ruskov, čím by sa z našej strany uvoľnil komunikačne prístup do priesmyku Ruskov – Slančik – Nové Mesto. Ďalej na východ dohodli sme sa na tom, že časť územia obce Veľaty, na ktorom leží železničná čiara, spájajúca Trebišov so Slancom, prípadne Slovensku. Za to sme postúpili Maďarom obec Kucany, ktorá je maďarská, bola rezaná hranicou a jej osud bol tedy neistý. Od Kucan až po Užhorod nebolo už žiadnych zvláštnych rozhraničovacích problémov. Treba len ešte poznamenať, že časť chotára obce Pustafalu (ktorá podľa Trianonskej zmluvy zostala v Maďarsku), pripojená bola pri trianonskom rozhraničovaní k chotáru obce Slanská Huta. Teraz žiadali túto časť chotára Maďari späť, odvolávajú sa na stav katastrov z r. 1918, ktorý je vraj smerodajný. Túto maďarskú argumentáciu sme neprijali.

Signoval:
Janšák

SNA, OF Š. Janšák, kart. I, f. 1, bez č. Kópia, strojopis.

¹ Pozri dok. č. 69.

² Deutsches Nachrichtenbüro 12. 12. 1938 vydalo správu, že v Nižnom Medzeve verejné zhromaždenie Deutsche Partei narušili maďarskí teroristi a zbraňou napadli aj štátneho tajomníka F. Karmasina.

Podľa Slovenského deníka z 13. 12. 1938 odporcovia zhromaždenia hádzali kamene, teroristi prišli aj spoza maďarskej hranice, pričom poškodili aj auto Karmasina. V záujme udržania poriadku museli zasiahnuť žandári.

Maďarský minister zahraničných vecí I. Csáky dal pokyn vyslancovi D. Sztójajmu do Berlína, aby dementoval správu nemeckej agentúry. Mal vyhlásiť, že „szabadcsapatok“ neexistujú a správa o tom, že maďarskí teroristi vtrhli cez hraničnú čiaru do Nižného Medzeva je púhym výmyslom. – DÍMK, III, s. 255, pozn. 108.

³ Viaceré miestne organizácie a spolky z obcí Nižný a Vyšný Medzev a Štós poslali 14. 11. 1938 slovenskej vláde memorandum, v ktorom uvádzali, že nová hranica je pre nich nevýhodná, pretína komunikáciu na juh a izoluje ich od nákupných centier, ochromuje prímysel a železničná stanica v Mníšku n/Hnilcom je vzdialená 34 km. Sú uvedomeli Nemci, ale maďarskí Nemci. Ich pripojenie k Maďarsku by vyriešilo ich terajšiu komplikovanú situáciu a hospodárske problémy. – SNA, ÚRK, kart. 18, sign. 8. 2. 3, inv. č. 43. J. Esterházy hlásil do Budapešti: „Dňa 17. 11. 1938 početnejšia spíšská delegácia bola na nemeckom vyslanectve v Prahe. Hovorca delegácie oznámil radcovi Henckemu, že oni sú dobrí Nemci, tými boli aj sú, ale rozhodne sa chcú vrátiť do Maďarska, čo dôkladne zdôvodnili. Nemecký legačný radca im oznámil, že ich želanie nemôže brať do úvahy. Nech sa obrátia na Karmasina. Nato členovia delegácie vyhlásili, že to za žiadnych okolností neurobia. Karmasina neuznávajú za svojho predstaviteľa. On je Deutschböhm, ktorý nepozná ich situáciu. Do posledného dychu sa budú usilovať o to, aby sa vrátili do Maďarska.“ – ZM HÚ SAV, FMMZV, inv. č. 2239, K – 19, Kúm. pol 1938-7/7-4187. Správa J. Esterházyho MZV do Budapešti z 30. 11. 1938.

⁴ Druffel, Ernst.

⁵ Pozri dok. č. 77.

83

20. december 1938, 16.00 hod., Bratislava.

Telefónát J. Cieker, vedúceho sekretariátu pre rokovanie s Maďarskom, na MZV o rozhodnutí predsedu slovenskej vlády J. Tísa týkajúci sa prerušenia rokovania s maďarskou delegáciou.

Záznam

Telefonuje dr. Cieker z Bratislavy: